

Z návštevy františkánskej knižnice v Kremnici

K najvýznamnejším historickým knižniciam na Slovensku patrí františkánska knižnica v Kremnici. Z okruhu kremnických knižníc sa zachovala v relatívnej úplnosti.

V starších obdobiach našich dejín sa kultúrny život sústreďoval v mestách. Jedným z dokladov o ňom sú zachované knižničné fondy rozličných korporácií a subjektov (farský úrad, cirkevný zbor, vzdelávacie a kultúrne inštitúcie: školy, spolky, cechy a pod.). Kremnická františkánska knižnica vznikla na pôde miestneho konventu františkánov, ktorí do Kremnice prišli z iniciatívy ostrihomského arcibiskupa Juraja Lippaya (1649). Podnetom na vznik a budovanie knižníc boli bohoslužobné a pastoračné aktivity. Podľa predpisov salvatoriánskej provincie, do ktorej patrili aj kremnický kláštor, zostavených na provinčnej kapitule v roku 1629 v Skalici a potvrdených v roku 1653 v Hlohovci, bolo treba knihy sústrediť na jedno miesto; príslušník konventu mohol vlastniť knihy iba na základe osobitného povolenia. K rozvoju kremnickej knižnice prispelo zriadenie filozofického a teologického štúdia (v roku 1739 prišli do Kremnice dvaja pátri – profesori a trinásť študentov – klerikov).

Knižné prírastky boli získavané zväčša darom alebo kúpou. Príspevky pochádzali od kremnických mešťanov, okolitých farárov (prenčovský farár Martin Labuda). Približne sto kníh venoval knižnici bansko-bystrický rodák J. V. Schwelmer, príslušník jezuitskej rehole. Kremnickí františkáni si knihy často zaopatrovali za omšové intencie (výnosy z omšových zbierok). V 17. storočí sa knihy nakupovali vo Viedni (najmä za pôsobenia Ambróza Poděbradského, predstaveného kláštora). Na Viedeň

bola Kremnica kultúrne orientovaná aj kvôli prevažujúcemu nemeckému mešťanstvu. Knihy sa získavali tiež prostredníctvom licitácií a výmeny (niektoré vlastnili pred tým iné rády – komárňanskí a viedenský trinitári, pražskí karmelitáni). Mnoho kníh má exlibris miestneho reálneho gymnázia. V roku 1885 stúpil počet prírastkov na 4954, v roku 1907 bolo evidovaných už 7105 knižničných jednotiek.

Z evidenčných pomôcok knižnice sa zachovali katalógy z 19. storočia. Informujú o obsahovej skladbe fondu. V katalógu z roku 1889 *Catalogus librorum bibliothecae Conventus Cremniciensis*, zostavenom gvardiánom a knihovníkom A. Pázmanom, sú knihy rozdelené do 24 skupín („asketické knihy, biblické knihy, katechetické knihy, klasickí autori, nemeckí kazatelia, maďarskí kazatelia, latinskí kazatelia a niektoré starodávne diela, slovenskí kazatelia, gramatické knihy, historické knihy, prírodopis a zemepis, právnické knihy, lekárske knihy, matematické knihy, rozličné knihy, knihy o filozofii a fyzike, knihy básní, knihy svätých otcov, knihy pre mládež, časopisy, nábožensko-polemické knihy, bohoslovecké knihy, slovníky a lexikóny, učebnice“). Nový katalóg bol vyhotovený v roku 1950 zásluhou kremnického archivára Teodora Lámoša.

T. Lámoš sa zaslúžil aj o to, že knižnica zostala v neporušenom stave. V čase likvidácie františkánskych kláštorov (1950) a zvozu ich knižničných fondov do Bratislavy a Jasova sa mu podarilo prevziať knižnicu pod správu mestského archívu. V súčasnosti ju spravuje Mestské múzeum v Kremnici pod odborným dohľadom Slovenskej národnej knižnice v Martine.

Prvý dôslednejší výskum fondu františkánskej knižnice v Kremnici uskutočnil J. Vše-
vlad Gajdoš v roku 1943. Vo svojej rukopisnej
správe uvádza, že súčasťou fondu okrem
archiválií a inkunábul bolo aj vyše sto ruko-
pisných jednotlivín. Významnejšie z nich sú
rukopisy slovenských kázní františkánskych
kazateľov (napr. pátra Imricha Terchoviča).
Samostatnú skupinu rukopisov tvorili poetiky.
Väčšina z nich má pôvod v Kremnici, na
miestnom gymnáziu totiž vyučovali aj františ-
kánski profesori, ktorí si zapisovali poetické
pravidlá spolu s básnickými ukážkami.

Podľa evidencie fondu, ktorá bola uro-
bená v rámci jeho revízie, pracovníci mestské-
ho múzea vyčlenili osobitnú skupinu tlačí 16.
storočia. Okrem teologickej a apologetickej
tvorby mala vo fonde početné zastúpenie ka-
zateľská literatúra (napr. zbierky kázní vý-
znamných uhorských kazateľov – Michael de
Hungaria a Pelbart de Temesvar). V knižnici
boli k dispozícii lexikóny, prekladové slovní-
ky, historické, zemepisné a prírodovedné diela,
básnická tvorba starovekých antických autorov
(Ovidius, Vergilius, Salustius, Terentius, Mar-
tialis, Cicero, Plutarchos, Hippocrates) a hu-
manistov (Erasmus Rotterdamský). Pokiaľ ide
o autorské zázemie, jednotlivé tituly pochá-

dzali najmä z nemeckých krajín. Vyskytli sa
však aj autori z anglofónneho prostredia (G. Bu-
chanann, T. Stapleton). K vzácnym nálezom
patria autori slovenského pôvodu (Ján Bocca-
tius, Tomáš Fábry, Juraj Fabricius, Severín
Škultéty, Martin Wagner). Väčšina diel bola
napísaná po latinsky, prípadne po nemecky.

Pozoruhodné je bohaté zastúpenie lite-
ratúry protestantskej proveniencie (M. Luther,
F. Melanchton, J. Kalvín, L. Osiander, G. Pau-
cer, D. Chytreaus).

Predpokladom sprístupnenia a využíva-
nia knižnice kremnických františkánov je pri-
meraná ochrana a kvalifikované zreštaurova-
nie jej fondu. Pokiaľ tieto odborné zásahy nie
sú realizované komplexne, možno jej infor-
mačnú hodnotu odkrývať len postupne. K to-
mu môžu významne prispieť parciálne analý-
zy literárnohistorického výskumu zamerané-
ho na recepcnú anamnézu fondu: na genolo-
gické zloženie a autorské zázemie. Bez tých-
to analýz neraz spájaných s pozitivistickým
bádaním, v súčasnosti dosť často podceňova-
ných, je ďalšie konštruktívne a systematické
uvažovanie o domácej kultúre v uvedenom
období bezpredmetné.

Erika Brtáňová – Timotea Vráblová